

tranjosti celin in vseh večjih otokov poznani človeštvu že pred industrijsko revolucijo in pred zmagovitim pohodom parnega stroja, ki je na ladjah zamenjal jadra in vesla.

Težko se je danes vživeti v tista obdobja preteklih stoletij, ko so hrabri, sami sebi in velikanskim morskim površinam ter naravnim silam prepuščeni mornarji blodili po neizmerljivih širjavah svetovnih oceanov. Pri teh raziskavah sta jih ponavadi vodila ali vedoželjnost in pohlep po slavi in bogastvu ali čista pustolovščina, ki je bila povezana z gusarstvom oziroma piratstvom. Večina spoznanj, doživetij, muk, naporov in trpljenja, radosti in sproščenega veselja, bločnega razmišljanja in sodb ter sklepov, ki jih je nekdanjim popotnikom po neznanih in sploh po novih predelih sveta prinašalo "potepuško življenje", ne bomo nikoli spoznali in doumeli. Od teh velikih in hrabrih junakov se je ohranilo bore malo zapisanega. Večje število neposrednih zapiskov imamo iz novega velikega zgodovine. Med ta dela, ki nas seznanjajo z življenjem pomorščakov po odkritju Amerike, smemo uvrstiti tudi knjigo Potovanja po svetovnih morjih.

Knjiga je razdeljena v dva dela. V prvem so prikazana potovanja Angleža F. DRAKA, kakor ga opisujejo njegovi spremljevalci oziroma udeleženci njegovih piratskih pustolovščin: John H a w k i n s (opisuje Drakovo pot na N. Gvinejo in v Zahodno Indijo v letih 1567-69), kapitan Martin F l e t c h e r (potovanje okoli sveta v letih 1567-69) in Thomas M a y n a r d (zadnje Drakovo potovanje v letih 1595-96, ko se je z dvajsetimi ladjami odpravil v Zah. Indijo na roparski pohod). Drugi del knjige prinaša B e h r e n s o v e zapiske. Kot mecklenburški vojak se je v letih 1721-22 udeležil R o g g e v e e n o v e g a potovanja v Južne dežele in okoli sveta. Kakor je bil cilj številnih takratnih potovanj namenjen odkritju velikega južnega kontinenta - Terra Australis incognita - o kate-

rem so med mornarji krožile najrazličnejše legende, je tudi Nizozemec Jacob R o g g e v e e n 1. avgusta 1721. leta s tremi ladjami in s posadko 271 mož krenil iz pristanišča Texel v precej še nepoznani svet južne poloble.

B e h r e n s nas seznaja z dve leti trajajočim potovanjem okrog sveta. Izpluli so iz tekselskega pristanišča (Zah. Frizijski otoki) ter jadrali mimo Madeire, Kanarskih in Kapverskih otokov in obiskali brazilsko obalo. Ko so potovali vzdolž vzhodne obale Južne Amerike so videli Falklandske otoke, v januarju 1722 so objadrali Rtič Horn, pa pluli ob čilski obali, kjer so se srečali z ledenimi gorami. Odkrijejo Velikonočne otoke (6. aprila), nato tавajo med Polinezijskim otočjem, kjer dožive brodolom, obiščejo Melanezijo, se seznanijo z obalami N. Britanije in N. Gvineje. Ladje Vzhodno-indijske trgovske družbe jih prisilijo, da so se v septembru 1722 izkrcali v Bataviji. Tu je bilo središče in osrednje skladišče blaga, s katerim je trgovala nizozemska Vzhodnoindijska družba. Pred tem so se ustavili v Japari (tudi na Javi), kjer so spoznali, da so z vožnjo okrog zemlje proti zahodu izgubili en dan. Po številnih peripetijah se je razredčena posadka Roggeveenove odprave 16. julija 1723 vrnila v Amsterdam.

Opisi udeležencev potovanj v neznane ali v manj poznane predele sveta so za nas dragoceni. Razkrivajo in predstavljajo nam pokrajine in prebivalstvo, njihovo gospodarsko, socialno, kulturno in civilizacijsko razvitost, pa takratno znanje o oceanografskih in podneb- n i h razmerah. Poleg vsega tega se moremo prek takšnih zapiskov soočiti s številnimi nevarnostmi, ki so skoraj na vsakem koraku pretile raziskovalcem naše Zemlje. In prav tem ljudem - pomorščakom moramo biti hvaležni, da se je obzorje človeštvu poznanelega sveta nenehno in hitro razširjalo. Zato je prav, da tudi kakšne knjige najdejo svoje mesto na slovenskih knjižnih policah.

M. Natek

GEOGRAFSKI ATLAS

Ni mi znano, ali je ta atlas tudi prodr v slovenske osnovne šole, ki nekatere kupijo vse kar jim pride pod roko. Za vsak primer se oglašam z mnenjem, da ima atlas, čeprav je tehnično v redu izdelan, toliko stvarnih napak, da bolj škodi kot koristi. Že pri bežnem pregledu lahko človek ugotovi toliko grobih napak, da

se vpraša, kako je mogoče, da izide tak atlas v javnost v kljub temu, da ima med strokovnimi recenzenti navedena dva univerzitetna sodelavca - geografa. Naj navedem le nekatere. Višina Mount (!) Everesta 8882 m v tabeli najvišjih gora po kontinentih (namesto 8843 m) je prav za prav bolj slabo spričevalo evropskih atlasov

kakor pa naslovnega atlasa, ker se ta napaka vkljub razpravam v geografskih revijah ponavlja tudi v številnih evropskih atlasih. Pravi monstrem je druga karta na drugi strani: klimatska področja. Loči ekvatorsko-monsunsko klimo in monsunsko klimo (v njenem območju je na primer ob zahodni obali Malajskega polotoka pustinska klima), kontinentalna klima seže od Beringovega morja preko Severne Amerike do Nove Zelandije ter od obal Norveške (!) do povirja Jeniseja, kjer se začneja "umerjena kontinentalna klima", ki sega spet do Beringovega morja. Na naslednji karti, ki ima naslov Zemljište in v oklepaju tlo, segajo podzolašta tla od Irske preko vse Srednje Vzhodne Evrope ter Sibirije do Jeniseja, kjer se začnejo "planinska tla". Žal še mnogi drugi sestavljanci šolskih atlasov desetletja zaostajajo za razvojem pedologije in ne ločijo pojma podzolizacija in podzol. Zato slednjega, tudi v najnovejših slovenskih šolskih učbenikih, prikazujejo še v Srednji Evropi in celo v Jugoslaviji v sklenjenem arealu. Na že imenovani karti v našem atlasu segajo polpustinska tla iz Podonavja globoko v srednjo Bosno, kjer so izdali ta atlas. Da to ni slučajna napaka, je videti iz karte št. 7 na naslednji strani, kjer sega od vzhoda stepa preko severne in srednje Jugoslavije (in tudi Bosne) do Alp. Če so sestavljanci atlasa dali kulturno in naravno stepto v en koš, bi morali to pojasniti in tako stepto vrisati še drugje. Na karti narodov Evrope je na barvni plo-

skvi, ki označuje Južne Slované, preko Bosne izpisano samo eno ime: Muslimani (v ostalih republikah pa Slovenci, Hrvati, Srbi in Črnogorci). Vemo, da živijo v BiH tudi Srbi in Hrvati, čeprav priznavamo muslimane za narodnost. Na strani 14 leži velika večina vzhodne, Srednje in del Zahodne Slovenije, tudi na območju Julijskih Alp, med julijsko izotermo 22 in 21°C. Že kar dober poznavalec naše klime mora biti tisti, ki po karti spozna, da gre za temperature, reducirane na morski nivo. Nikjer namreč tega ne piše. Kot v marsikaterem drugem atlasu tudi v tem ni navedena doba, na katero se podatki nanašajo. Zaradi take prakse si čisto tudi učitelji ne vedo pomagati, če trdijo, da ima n.pr. Ljubljana 1448 mm padavin (velja za razdobje 1900 - 1950) pa prinese kak dijak natisnjen podatek, da znašajo letne padavine 1618 mm (povpreček za razdobje 1925-40) ali 1400 mm (1851-1900) ali 1387 mm (1930-1960). Nekatere karte so avtorji prerisali brez vsake kritičnosti. Na že omenjeni karti evropskih narodov sega strnjeni teritorij Romanov v Sloveniji približno do jugoslovansko-italijanske meje med obema svetovnima vojnima in po vsej zahodni Istri.

Sicer pa ni moj namen, za šalo ali za res naštevati vse napake. Želim ob tem primeru le svetovati učiteljem: prej kritično preglejte, predno priporočite dijakom nakup tega ali onega atlasa. Pa še skromno vprašanje: čisto ogledalo je tak atlas?

I. Gams

DROBNE NOVICE

O opremljenosti šol za pouk geografije in o virih zanj (rezultat ankete GDS v januarju 1970)

Upravni odbor GDS je izvedel med geografskim seminarjem v Mariboru in v Ljubljani maja meseca 1970 anonimno anketo. Nekaj odgovorov se tiče tudi šolske opremljenosti in virov, iz katerih učitelji geografije črpajo znanje za pouk. Odgovorilo je 69 udeležencev seminarja, kar je slaba desetina vseh učiteljev geografije na osnovnih in srednjih šolah v Sloveniji. Vkljub temu si je rezultate ankete vredno ogledati. Predno se

jih lotimo, je treba pripomniti, da je prikazano stanje za slovenske razmere nadpovprečno ugodno, ker so poslale na seminar svoje učitelje nadpovprečno skrbne šole. Tudi struktura anketirancev je taka. Med 69 udeleženci, ki so izpolnili anketni list, je 58% profesorjev, 22% predmetnih učiteljev in le trije so učitelji (pri nadaljnjih navedbah so izpuščeni primeri, kjer ni odgovora, tako da se števek odstotkov ne daje